

nr 24.7.97

GEMEENTE HEEZE - LEENDE

■ Postbus 10.000, 5590 GA Heeze
 ■ Bank BNG nummer 28.50.74.857
 (Gironr. BNG 15.20.146)

■ Telefoonnummer 040 - 22 41 400
 ■ Telefax Heeze 040 - 22 41 450
 ■ Telefax Leende 040 - 20 66 550

Aan
 Noordbrabantse Commissie voor Wapen-
 en Vlaggenkunde
 Purmerstraat 14
 5628 HE EINDHOVEN

Uw kenmerk : 97/alg/b
 Uw brief van : 1 juli 1997
 Bijlage(n) :
 Onderwerp : wapen en vlag

Ons kenmerk : BMO/KBW
 Medewerker : E. Daamen-van Lieshout
 Doorkiesnr. : 040 - 22 414 42
 Datum : 22 juli 1997

VERZONDEN

23 JUL 1997

Geachte heren,

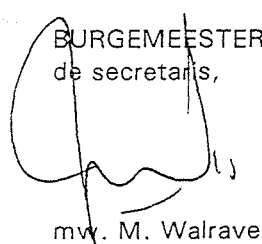
Naar aanleiding van Uw bovenaangehaalde brief delen wij U mede dat het gemeentebestuur van Heeze-Leende nog geen formeel besluit heeft genomen tot de vaststelling van een nieuw wapen en een nieuwe vlag. Momenteel is op ons verzoek een bureau bezig met het ontwerpen van een nieuw gemeentewapen. De werkzaamheden van het bureau zijn reeds in een vergevorderd stadium. Mocht dit niet leiden tot het gewenste resultaat dan zullen wij Uw aanbod zeker in overweging nemen.

Te zijner tijd zullen wij U berichten over de stand van zaken met betrekking tot de vaststelling van een nieuw gemeentewapen.

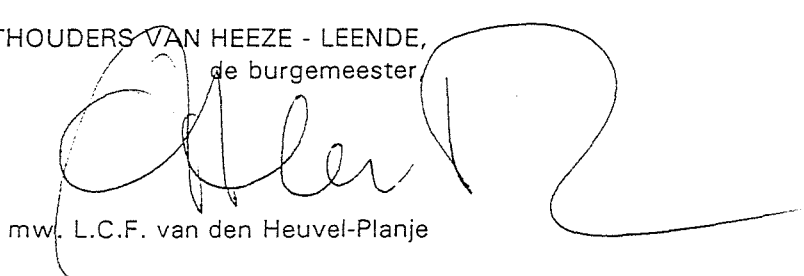
Tevens zeggen wij U toe, na definitieve besluitvorming, een kopie van de desbetreffende besluiten en eventuele bijlage(n) te doen toekomen.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN HEEZE - LEENDE,
 de secretaris, de burgemeester

mw. M. Walrave

mw. L.C.F. van den Heuvel-Planje

GEMEENTE HEEZE - LEENDE

■ Postbus 10.000, 5590 GA Heeze
 ■ Bank BNG nummer 28.50.74.857
 (Gironr. BNG 15.20.146)

■ Telefoonnummer 040 - 22 41 400
 ■ Telefax Heeze 040 - 22 41 450
 ■ Telefax Leende 040 - 20 66 550

Aan
 Noordbrabantse Commissie voor Wapen-
 en Vlaggenkunde
 Purmerstraat 14
 5628 HE EINDHOVEN

Uw kenmerk :
 Uw brief van :
 Bijlage(n) :
 Onderwerp : gemeentewapen

Ons kenmerk : BMO
 Medewerker : E. Daamen-van Lieshout
 Doorkiesnr. : 040 - 22 414 42
 Datum : 14 oktober 1997

VERZONDEN

22 OKT 1997

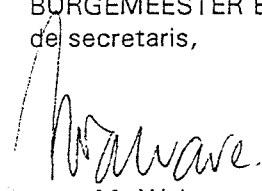
Geachte heren,

Naar aanleiding van het gesprek d.d. 13 oktober j.l. met onze burgemeester en secretaris verlenen wij U opdracht tot het ontwerpen van een gemeentewapen c.q. gemeentevlag inclusief procedurebegeleiding tot en met de Kroon, voor de nieuwe gemeente Heeze-Leende.

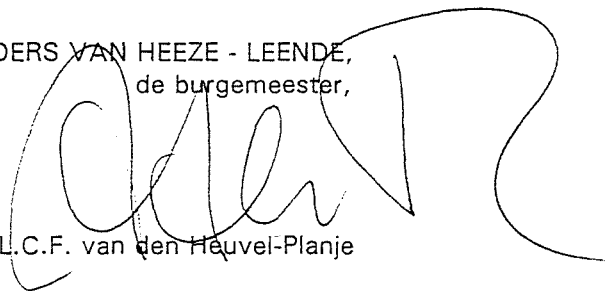
Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN HEEZE - LEENDE,
 de secretaris,

de burgemeester,

mw. M. Walrave

mw. L.C.F. van den Heuvel-Planje

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de stichting Brabants Heem

secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040 - 238 29 11

College van Burgemeester en wethouders
Postbus 10.000
5590 GA Heeze

uw kenmerk : DMO
ons kenmerk : Ehv/He-Le/01
datum : 24 november 1997
onderwerp : advies wapen en vlag

Geacht college,

In antwoord op uw verzoek van 14/22 oktober 1997 doet de commissie u haar voorstellen ten behoeve van een wapen en een vlag voor uw gemeente toekomen. Daarnaast heeft de commissie ook voorstellen uitgewerkt voor dorpswapens en -vlaggen. Hierover en over onze criteria en de te volgen procedure hadden wij u bij ons gesprek op 13 oktober jl. al circulaire overhandigd.

In het advies zijn schetstekeningen in kleuren van de voorgestelde wapens en vlaggen opgeaomen. Uitdrukkelijk wordt erop gewezen, dat dit *schetsen* zijn en dat de definitieve vormgeving aan een professionele tekenaar moet worden overgelaten. Voor het aanwijzen van een deskundig tekenaar voor eventuele net-tekeningen van wapens en vlaggen kan de commissie u een voorstel doen; ook kunt u plaatselijk een tekenopdracht geven. Wel zou de commissie er prijs op stellen t.z.t. over een kleurenafdruk van terzake gemaakte tekeningen te beschikken.

Wij verzoeken u tevens, ons op de hoogte te houden van het verdere verloop van de procedure rond wapen en vlag resp. wapens en vlaggen.

De kosten van bijgaand advies bedragen f 245,-, exclusief een exemplaar van de nieuwe gemeentevlag. Het bedrag kunt u overmaken op postbankrekening 23.22.857 t.n.v. J. Melssen te Eindhoven; de vlag kunt u t.z.t. aan bovenstaand adres toezenden.

Graag worden wij t.z.t. in het bezit gesteld van fotokopieën van alle relevante stukken rond de besluitvorming en van een kleurenfoto van het wapendiploma.

Steeds bereid een en ander nader toe te lichten.
Uw reactie afwachtend.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris

bijlage:
* advies

**ADVIES VOOR
EEN WAPEN EN VLAG
VOOR DE NIEUWE
GEMEENTE HEEZE-LEENDE**

WAPEN EN VLAG VOOR DE NIEUWE GEMEENTE HEEZE-LEENDE

INLEIDING

De nieuwe gemeente Heeze-Leende werd per 1 januari 1997 gevormd door samenvoeging van de voormalige gemeenten *Heeze* en *Leende*, met toevoeging van de kern *Sterksel*, die tevoren tot de voormalige gemeente Maarheeze behoorde.

Het gebied van de voormalige gemeenten Heeze en Leende was tot 1795 onderdeel van de gelijknamige vrije grondheerlijkheid, waartoe ook het grondgebied van de voormalige gemeente Zesgehuchten behoorde, gelegen in het Kwartier van Peelland. In de 17de en 18de eeuw werd voor deze heerlijkheid de titel 'baronie' gebruikt.

Genoemde gemeenten waren bij Keizerlijk Decreet van 14 mei 1810 ontstaan door opsplitsing van het grondgebied van de schepensbank van Heeze-Leende.

Het grondgebied van de kern Sterksel maakte deel uit van de voormalige gelijknamige heerlijkheid, gelegen in het Kwartier van Peelland. Bij Keizerlijk Decreet van 14 mei 1810 werd het dorp Sterksel samengevoegd met Soerendonk tot de gemeente Soerendonk en Sterksel. Bij Koninklijk Besluit van 17 augustus 1819 La. 12 werd per 1 januari 1821 de toenmalige gemeente met die van Gastel samengevoegd. Deze gemeente ging per 1 januari 1925 op in de nieuwe gemeente Maarheeze.

DE WAPENS

Wapens zoals wij die kennen zijn ontstaan in de Middeleeuwen, naar wordt verondersteld in het tweede kwart van de twaalfde eeuw, toen door het gebruik van gesloten wapenuitrustingen de herkenbaarheid van ridders op het slagveld werd belemmerd. Daarom plaatsten zij *kentekens* op hun wapenschilden, vanen en sjabracken. Al snel na het ontstaan van dergelijke wapens werden deze *erfelijk* en de symbolen *blijvend*. Ook wereldlijke en geestelijke instellingen, waaronder steden en dorpen, gingen in de loop der tijd eigen symbolen gebruiken, die veelal slechts van zegels aan oorkonden bekend zijn gebleven. De schildfiguren zijn in een aantal gevallen in later tijd op wapenschilden terecht gekomen.

In afbeeldingen van wapenschilden uit de Middeleeuwen zijn deze meestal voorgesteld met een helm, dekkleden en een helmteken. Zij behoorden doorgaans tot de uitrusting van de ridders uit die tijd. Nadien werden zij een traditionele versiering. Sinds de 15de eeuw werden op de schilden soms kronen geplaatst die sedertdien steeds meer onderlinge verschillen gingen vertonen en vaak de rang weergaven van degenen, wiens wapen werd voorgesteld, zogenaamde rangkronen. De wapens van de vroegere (hoofd)steden werden vaak gedekt door de rangkroon van degene, die daar het oppergezag had (bijvoorbeeld hertog, graaf, markies, baron). In later tijd kwam dit gebruik soms ook voor bij wapens van dorpen-heerlijkheden. De kronen gingen over op de gemeentebesturen die als opvolger van die steden en dorpen kunnen gelden. Vanaf het begin van de 20ste eeuw werd het steeds meer gebruikelijk om ook aan andere gemeentewapens een kroon toe te voegen. In ons land is dat een kroon van drie bladeren en twee parels, reden waarom de term 'gemeentekroon' ingeburgerd raakte. Deze kroon kan worden gezien als teken van gemeentelijke autonomie en onderscheidt gemeenten van o.m. verenigingen en instellingen.

De symboliek op *wapens* moest vanwege de herkenbaarheid zo *eenvoudig* mogelijk zijn, die op *zegels* zo *ingewikkeld* mogelijk. Laatstgenoemde waren immers bedoeld om de authenticiteit van stukken te waarmerken c.q. de inhoud daarvan te bekrachtigen, reden waarom het namaken of vervalsen zo moeilijk mogelijk moest worden gemaakt.

Genoemde zegels bleven tot 1795 in gebruik. Bij verlies of diefstal werd een zegel vervangen, waarbij in het algemeen de bekende oudere voorstelling opnieuw werd gesneden, soms met toevoeging van een jaartal.

In de jaren 1795-1803 en 1806-1813 waren de kentekens van de Bataafse republiek, het koninkrijk Holland en het Franse keizerrijk op de zegels geplaatst. Daarbij werd (in het algemeen) qua voorstelling geen onderscheid meer gemaakt tussen de dorpen onderling; men

huldigde immers het beginsel 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Tussen 1803 en 1806 en ná 1813 waren de stempels uit de jaren van vóór 1795 weer in gebruik. Bij keizerlijke decreten van 14 mei en 8 november 1810 werd een groot aantal dorpen, dat tot streekschepenbanken had behoord, daarvan afgescheiden. Zij werden veelal zelfstandige gemeenten. Die plaatsen, waarvan in het verleden het gebied van de schepenbank identiek was aan het dorp, konden ook na 1810 zelfstandige gemeenten blijven. Deze situatie bleef na het vertrek van de Fransen provisioneel voortbestaan; per 1 januari 1821 definitief.

Medio 1814 stelde Willem I de Hoge Raad van Adel in, wiens taak betreffende adelszaken op het einde van dat jaar werd uitgebreid met de administratie/registratie van bestaande wapens van openbare lichamen, waaronder gemeenten, alsmede het maken van voorstellen voor te verlenen wapens, o.m. aan gemeenten. In de jaren 1817-1819 werden bijna alle wapens in onze provincie bevestigd door de Hoge Raad van Adel c.q. verleend door de koning. Veelal houden de gemeenten als datum die van het toen verstrekte diploma aan. Bij bevestiging is dat juist, bij verlening niet. Het ligt voor de hand dat er in 1817-1819 fouten werden gemaakt. Voor een deel zijn die toe te schrijven aan de Hoge Raad van Adel, die in korte tijd zoveel wapens moest behandelen. De belangrijkste oorzaak van deze fouten is echter gelegen in de gebrekkige kennis van de toenmalige burgemeesters, die bovendien niet begrepen wat de bedoeling van de wapenregistratie was. Zegel en wapen waren voor die overheidsdienaren hetzelfde omdat zij slechts het gebruik van zegels (waarvan sommige met wapens daarop) kenden. Zij stelden daarom de complete inhoud van het zegelbeeld als wapen voor, soms met de tekstrand die men verlangde. Ook verzuimden de burgervaders op grote schaal de wapenkleuren op te geven, als zij die al kenden. Algemeen wordt aangenomen dat om die reden koning Willem I zou hebben bepaald dat alle wapens, waarvan de kleuren niet bekend waren, de kleuren van het Rijkswapen zouden krijgen, i.c. azuur (blauw) en goud. Het is evenwel niet gelukt te achterhalen waar deze veronderstelling zijn oorsprong vindt.

Bij opheffing van een gemeente vervallen haar *insignia*, waaronder wapen en vlag. Slechts in die gevallen waarin de nieuwe gemeenteraad de naam van een oude gemeente binnen haar grondgebied wenst te handhaven, kan hij besluiten het wapen en de vlag van die gelijknamige voormalige gemeente te behouden. Er is dan geen koninklijk besluit nodig. Gemeenten met een nieuwe naam dienen voor het gemeentewapen steeds na het raadsbesluit een verzoek aan Hare Majesteit te richten tot verlening van een wapen, hetgeen geschiedt bij koninklijk besluit. De gemeente ontvangt vervolgens enige tijd daarna een door de Hoge Raad van Adel afgegeven wapendiploma.

Sinds 1817-1819 is in het gebied van de tegenwoordige gemeente het wapen van de voormalige gemeente Heeze in 1980 verbeterd.

De dorpswapens

De gemeentewapens hebben door de samenvoeging van de toenmalige gemeenten per 1 januari 1997 hun officiële status verloren. Een van de doelstellingen van de in 1987 officieel van start gegane *Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde* is de instelling van dorpswapens (en -vlaggen), zoals in de provincie Friesland toen reeds langere tijd gebruikelijk was. Er zouden door de herindeling immers veel wapens verdwijnen, daarmee een stuk van ons culturele erfgoed vernietigend. Om die reden pleitte de commissie in haar in de jaren 1992-1996 gepubliceerde rapporten voor de invoering van dorpswapens. Daarbij wordt uitgegaan van de wapens van de voormalige gemeenten in het gebied en die van hun voorgangers. Het nieuwe gemeentebestuur kan dan bij raadsbesluit wapens instellen voor de binnen de gemeente gelegen dorpskernen, eventueel ook voor die welke geen voormalige gemeenten zijn. Een aantal gemeenten in onze provincie heeft al van die gelegenheid gebruik gemaakt om ook voor de overige kernen wapens (en vlaggen) te laten ontwerpen en in te stellen. Door het instellen van dorpswapens wordt aan het eigen karakter en het verleden van de onderdelen van de gemeente recht gedaan.

Behandeling per plaats

HEEZE

De oorspronkelijke heren van Heeze voerden een verhoogde dwarsbalk in hun wapen. Vanaf omstreeks 1280 waren de Van Hornes heer van Heeze, Leende en het latere Zesgehuchten. Willem van Horne droeg in 1334 de heerlijkheid op aan de hertog van Brabant en kreeg die in leen terug. Zijn oudste zoon voerde - volgens een rijm op zijn dood (1345) in het wapenboek *Gelre* - als wapen: *in goud drie horens van keel, beslagen van zilver*. De Van Hornes waren met enkele kleine onderbrekingen tot 1605 heer van de vrije grondheerlijkheid.

In 1294 bepaalde hertog Jan I van Brabant dat schepenen van Leende en Heeze voortaan hofvaart zouden hebben op 's-Hertogenbosch. Waarschijnlijk was kort daarvoor de plaatselijke laatbank omgezet in een schepenbank.

Een zegel van de bank van Heeze en Leende bestond al in 1364, doch een afdruk is eerst bekend vanaf 1460. Gezien de voorstelling op het zegel moet dit uit de periode kort vóór 1345 danwel uit de jaren 1357-1364 dateren. Na de dood van Gerard van Horne in 1345 was immers de man van diens zuster Johanna, een Van Abcoude, tot 1357 heer van Heeze en Leende. Vanaf de 16de eeuw was een bijna identiek gesneden zegelstempel in gebruik. Afdrukken van dit stempel worden nog zeker tot 1744 aangetroffen. Binnen het randschrift *SCABINOR(VM) VILLA(RV)M DE HEZE ET DE LEENDE* zien we een eik, waaraan ter linkerzijde een wapenschild hangt met drie onbeslagen horens; boven de boom is een zespuntige ster te zien.

Het voorkomen en de betekenis van de ster in het zegel blijven vooralsnog een raadsel, ook al komt de combinatie met het *Van Horne*-wapen tevens voor in het schependomszegel van Gestel bij Herlaar (= Sint-Michielsgestel). Een zespuntige ster zien we evenwel ook in andere zegels, die niets met de Van Hornes te maken hebben, zoals in Velp en Erp. De vroeger gesuggereerde relatie tussen de ster uit het schependomszegel en het wapen van Dirk Loef van Horne is onjuist. Ook kan de ster hier geen breukteken zijn; in dat geval zou deze immers *in* het wapenschild zijn geplaatst.

In de 18de eeuw - vóór 1788 - werd een geheel nieuw stempel gesneden dat binnen het randschrift *SCHEPENDOMS SEGEL VAN HEEZE EN LEENDE* cartouche-versieringen laat zien om een wapenschild met de voorstelling uit het vorige zegel: boom, schild (met onbeslagen horens) en ster. Afdrukken van dit stempel op archiefstukken zijn (nog) niet aangetroffen.

In de 17de-eeuwse wapens van de heren van Heeze zien wij de plaatsing van een wapen met de boom en (vrij in het veld) drie onbeslagen horens c.q. van een wapen met drie onbeslagen horens als hartschild in het eigen familiewapen. Hieruit blijkt dat de heren de symboliek van het schependomszegel als heerlijkheidswapen zagen.

Het schrijven van de burgemeester uit 1815 inzake het gemeentewapen is niet bewaard gebleven. Bekend is slechts, dat hij een zegelafdruk (welke ? heeft ingezonden en niets over de oorsprong van het wapen aangaf. Het bij diploma van 16 juli 1817 bevestigde wapen wordt volgens een afschrift uit 1838 omschreven als: *'Zijnde van lazuur beladen met een boom van goud aan wiens takken is hangende een schildje, eveneens van goud, waarop drie hoorns van lazuur, en chef een ster van goud.'*

Tussen 1975 en 1980 werd in Heeze fel gediscussieerd over het gemeentewapen. Voorstellen van de heren J. Aerts (Heeze) en K. van Berendonk (Santpoort) leidden tot een ware woordenstrijd in de pers en in brieven aan het gemeentebestuur. Uiteindelijk werd voor een wapen gekozen dat 'redelijk' met een van de ontwerpen van Van Berendonk overeenstemde. Bij Koninklijk Besluit van 26 juli 1980 nr. 25 werd als nieuw wapen verleend: *'In goud drie hoorns van keel, beslagen, geopend en gemond van zilver; in een schildhoofd van azuur een ster van goud. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eikeboom van sinopel.'* (diploma 10 november 1980).

De boom kreeg hiermee dus de functie van schildhouder terug, die hij eeuwenlang had gehad. Dat in 1980 voor een eik werd gekozen, is puur toeval. De plaatsing van de ster in het schildhoofd is voor de 'hoofdplaats' van de voormalige heerlijkheid een minder fraaie oplossing en geeft dit kenteken meer betekenis dan het verdient.

De commissie stelde in haar rapport uit september 1996 voor het wapen uit 1980 voor

de toen nog bestaande gemeente te handhaven. Dit wapen kan door de gemeenteraad als dorpswapen worden ingesteld, waarbij de omschrijving van het koninklijk besluit mag worden gevolgd.

LEENDE

Doordat zowel Heeze, Leende als Zesgehuchten alle drie in 1810 een zelfstandige gemeente werden en alle drie voordien gebruik maakten van hetzelfde zegelstempel (zie Heeze), waren de wapens van de drie gemeenten ook alle gebaseerd op dat zegel. Dat van Leende was het meest conform de zegelvoorstelling omdat hierin de boom als schildhouder fungeerde en de ster boven de boomkruin prijkte.

De brief van de burgemeester uit 1815 inzake het gemeentewapen is niet bewaard gebleven. Bekend is wel dat hij een afdruk van het zegel inzonder en de oorsprong van de voorstelling niet wist.

Op 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel het wapen: *'Zijnde van lazuur beladen met drie Hoorns van goud, staande twee en een.- het schild ter rechterzijde verzeld van een Boom van Synople, waarboven een Ster van goud.-'* De kleuren van het wapenschild zijn de rijkskleuren; op het diploma is de boom in feite van natuurlijke kleur, omdat alleen de grasgrond en de kruinen groen zijn gekleurd, de stam en de takken zijn bruin.

In de gemeentevlag uit 1974 zijn de juiste wapenkleuren gebezigd: rood op geel = keel op goud, de wapenkleuren van de familie Van Horne. Die kleuren zouden volgens de commissie in haar rapport van september 1996 ook op het wapen moeten worden toegepast. Om het wapen duidelijk te onderscheiden van dat van Heeze zou Leende een breuk in het wapen moeten opnemen. De commissie stelde daarom voor een sleutel, als symbool van de plaatselijke patroonheilige Sint-Pieter, aan het wapen toe te voegen. Eventueel kon het schild worden gehangen aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste groene eik.

Een dergelijke compositie kan door de gemeenteraad als dorpswapen worden ingesteld. De vormgeving is hier aangepast aan het voorgestelde dorpswapen voor Heeze. De omschrijving luidt dan: *in goud drie horens van keel, beslagen, geopend en gemond van zilver; in een schildhoofd van keel een liggende sleutel van goud, de baard rechts en naar beneden gericht. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven een hellende zespuntige ster van goud is geplaatst.*

STERKSEL

De heerlijkheid Sterksel was een vrije hoge heerlijkheid van de abt/abdij van Averbode (wapen: *in sinopel een lam gods van zilver*). De heer van Heeze schonk op het einde van de twaalfde eeuw zijn allodium Sterksel aan die abdij, waarvan de abten als tijdelijke heren optraden. In 1798 werd de heerlijkheid verkocht aan Adriaan Pompen, in wiens familie de heerlijkheid tot 1901 bleef.

Hertog Jan III van Brabant nam in 1326 Sterksel onder zijn bescherming; zo deden ook latere hertogen. Het Brabantse hertogelijk paar Johanna en Wenzel (1356-1383) stonden bij (een vermoedelijk niet volledig bewaard gebleven) oorkonde uit ca. 1365 de abt en het klooster van Averbode toe, dat hun laten en lieden te Sterksel niet voor de dingbank van Someren of voor die in andere plaatsen in de Meierij van 's-Hertogenbosch konden gedaagd. Rechtspraak over zware misdrijven reserveerden de hertogen voor zichzelf, waartoe de meester van de Hof van Sterksel zijn lieden bijeen moest laten komen bij de Hoenderboom. Ter plaatse bestond een laathof met meier, die ook meester werd genoemd. Het meierschap werd door de abdij verpacht. Meiers zijn bekend vanaf 1379. Schepenen zijn bekend vanaf 1652, een drossaard vanaf 1752.

Een gemeenschappelijk zegel van de schepenen van Sterksel is (nog) niet aangetroffen. Wel is bekend dat de meier van Sterksel in 1419 de onderschout van Peelland vier kromstaarten (= munteenheid) betaalde om voor schepenen van Someren een brief te bekrachtigen met diens zegel.

Sinds 1619 vormt een (gedenk?)steen met het wapen van Matthias Valentijns, abt van Averbode (1591-1635), op de Sint-Catharinakapel, thans naast de ingang van de kerk, een herkenbaar symbool voor de bewoners.

Het wapen Valentijns kan als volgt worden omschreven: *in goud een keper van azuur, beladen met een bel (klokje) van zilver, boven vergezeld van twee gestengelde en gebladerde bloemen en onder van een hart, alles van keel*. Het schild is geplaatst voor de kromstaf met sluier en wordt gedekt met een abtsmijter. Onder het wapen staat de spreuk: 'ne quid nimis'. Op zijn portret in de abdij is de keper beladen met *drie* bellen of klokjes van zilver.

De commissie stelde in haar rapport van september 1996 voor het wapen van deze abt als dorpswapen vast te stellen.

In het kader van dit advies is gezocht naar een *eenvoudiger* wapen, met een of enkele kentekens die voor de gehele kern kunnen staan. De commissie meent die gevonden te hebben in zwaard en rad, de symbolen van de parochiepatrones Sint-Catharina. Op het wapen zijn de historische kleuren van de Abdij van Averbode (groen en wit) en de kleur van Sint-Catharina (rood) toegepast. Het voorgestelde wapen kan door de gemeenteraad als dorpswapen worden ingesteld en wordt omschreven als: *in zilver, omzoomd van sinopel, een omgekeerd zwaard van keel, met een gevest van goud, gaande over en door een gebroken Sint-Catharinarad van keel*.

DE VLAGGEN

Het ontstaan van vlaggen blijkt veel vroeger te liggen dan dat van wapens. Naast de eigen ontwikkeling van vlaggen op zee, zien we een afwijkende ontwikkeling op het land. De banieren waren - evenals de wapens - bedoeld om de herkenbaarheid van legeronderdelen te vergroten. Elk legeronderdeel stond onder leiding van een banier-heer, later baanderheer of baron geheten, omdat deze een eigen vaan of banier voerde. Na het in gebruik raken van wapens (tweede kwart twaalfde eeuw) ging men voor deze banieren de kleuren van de wapenschilden gebruiken, waarop wapenfiguren konden worden afgebeeld. In onze provincie kennen we wapenbanieren van de heren van Bergen op Zoom, Boxtel, Breda, Cranendonk, Cuijk, Heusden, Megen en Ravenstein, maar ook de heren van Sint-Michielsgestel (Van Horne-Perwijs) en Helmond (Van Berlaer) gebruikten dergelijke dundoeken.

Naast vorsten en lagere heren gingen in de dertiende eeuw en later ook steden een banier of vlag voeren. De oudst bekende zijn die van vroegere havensteden, die meestal belangrijke handelssteden waren. Deze steden voerden eigen kleuren en tekens. De banier van de heren van Gistelle op het stadszegel van Axel (1244/5) of de Cuijkse banier op het begin 14de-eeuwse zegel van de stad Grave waren niet alleen bedoeld als herkenningstekens, maar eveneens om aan te geven dat deze steden onder de bescherming van die heren stonden.

Toen dit type vlag in de loop van de 15de eeuw minder ging aanspreken en ontwikkelingen op militair terrein nieuwe eisen stelden, kwam het in de mode om op legervaandels, gebouwen enz. deviezen of emblemen te plaatsen, als teken van heerschappij, eigendom e.d. Het meest bekende voorbeeld hiervan is wel het Bourgondische (takken)kruis, in onze contreien oorspronkelijk het symbool van het gelijknamige hertogelijke huis. Het symbool bleef ook na het uitsterven van het geslacht in 1482 voortbestaan, zelfs tot in de 18de eeuw (denk aan de gildevaandels). Dit takkenkruis werd tevens het algemene kenteken voor schepen uit de gebieden van het Bourgondische Huis, i.c. de Nederlanden, Spanje, enz. Een stad als Breda kende in de Middeleeuwen een eigen legervaandel: rood met daarop de drie witte schuinkruisjes. Tijdens de opstand (1568-1648) werden daaraan drie banen in de kleuren van de Prins van Oranje toegevoegd. In die tijd kwam tegenover vaandels en vlaggen met het takkenkruis genoemde Prinselijke driekleur te staan. Deze werd al snel een algemeen teken van de opstand, niet alleen op legervaandels maar ook op scheepsvlaggen. Vanaf ca. 1630 werd oranje steeds meer door rood vervangen. Vanaf 1796 is het rood, wit en blauw als nationale driekleur aan te merken. Eerst vanaf ca. 1780 werd het gebruik van nationale vlaggen meer en meer algemeen.

Min of meer historische stadsvlaggen komen in Noord-Brabant voor te Bergen op Zoom, Breda, Eindhoven, Grave, 's-Hertogenbosch en Ravenstein. Uitgezonderd Grave, dat in feite de Cuijkse banier gebruikt(e), betreft het hier op een enkele uitzondering na steeds

banenvlaggen met het volledige stadswapen.

Bij de viering van het 750-jarige bestaan van de stad 's-Hertogenbosch in 1935 wist de toenmalige Rijksarchivaris in de provincie, mr J.P.W.A. Smit onder meer te bereiken dat banieren van alle gemeenten in de provincie werden gemaakt en gebruikt. Het basisprincipe van elke banier was gelijk: een vierkante Brabantse blokkenvlag (vier bij vier blokken) met in de broektop (= vierkant bovenzijde vlag aan stokzijde) de voorstelling van het gemeentewapen, naar de tekenwijze van Smit. Na genoemde viering werden deze banieren bij schrijven van 9 september 1935 aan de respectievelijke gemeentebesturen aangeboden. Vele daarvan hebben deze lange tijd als 'gemeentevlag' gebruikt, sommige zelfs bij raadsbesluit.

Alhoewel Eindhoven al in 1927 een gemeentevlag instelde, duurde het voor de rest van de provincie nog tot na de Tweede Wereldoorlog voordat het gebruik van provincie- en gemeentevlaggen meer algemeen werd. De eerste gemeenten in deze provincie, die een vlag instelden waren toen Nieuw-Ginneken (1949) en Geertruidenberg (1952). De gemeentevlaggen in onze provincie werden in die tijd veelal ontworpen door de Hoge Raad van Adel. Aanvankelijk paste dit college in zijn vlagontwerpen alleen maar banen toe, omdat het de vlaggen van de Hollandse steden uit het verleden (die in hoofdzaak uit drie of meer banen bestonden) als voorbeeld nam. Daarnaast was er in genoemde Raad een nauwelijks onderdrukte tegenzin ten opzichte van gemeente-, ja zelfs van provincievlaggen. Bij toename van het aantal vlaggen moest men wel naar andere mogelijkheden zoeken (het aantal kleuren en banencombinaties is immers beperkt). Die werd gevonden in een relatie met de wapentekens, een relatie die qua kleuren al lang bestond (veel blauw-gele vlaggen). Op (een van) de banen werd een (van de) teken(s) uit het wapen geplaatst, al dan niet in een nader gestileerde vorm. Later heeft ook de Stichting voor Banistiek en Heraldiek te Muiderberg zich op dit terrein bewogen, door elke gelegenheid aan te grijpen om gemeenten zonder vlag te benaderen en aan te bieden terzake te willen adviseren. Het is jammer dat de kennis van die Stichting op het terrein van de Noordbrabantse geschiedenis onvolledig was. Met ingang van 1987 is in onze provincie de toen opgerichte Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde op dit terrein actief.

Thans wordt een vlag doorgaans gezien als een symbool dat staat voor de gehele bevolking, een wapen als kenteken van het bestuur. Men denke hier als voorbeeld aan het Rijkswapen, alleen in gebruik bij de Rijksoverheid, en de nationale driekleur, die daarnaast door alle inwoners wordt gebruikt.

Het instellen van gemeentevlaggen gebeurt bij besluit van de gemeenteraad. Men kan de Hoge Raad van Adel om advies vragen, hetgeen echter niet verplicht is. Het is gebruikelijk dat van het raadsbesluit een afdruk met tekening aan die Raad wordt toegezonden.

Plaatselijke vlaggen

De vlaggen, zoals die door de voormalige gemeenten in dit gebied gevoerd werden, weerspiegelen in grote lijnen bovengeschetste gang van zaken.

HEEZE

De oude gemeentebanier uit 1935 zou in 1943 bij de brand van het oude raadhuis verloren zijn gegaan. In 1960 stelde Kl. Sierksma een aantal vlaggen voor, waarvan er een op 3 november 1960 door de gemeenteraad in principe werd ingesteld. Het definitieve besluit daartoe is nooit genomen. De toenmalige ontwerp-vlag werd door Sierksma omschreven als: *van groen, waarover een versmalde schuinbalk van geel, aan de broekzijde vergezeld van een witte zespuntige ster, in het uitwaaiend gedeelte van een rode met wit gemonteerde jachthoorn.*

Nadat er in 1974 in Leende een vlag was ingesteld, ging in 1975 de bal in Heeze ook weer rollen en kwamen er voorstellen van verschillende zijden. Steeds stiet men op het feit dat toepassing van de bekende historisch juiste kleuren eerst tot verbetering van het gemeentewapen zouden moeten leiden. Uiteindelijk werd een voorstel van de heer K. van Berendonk (Santpoort) vrijwel geheel door de gemeenteraad overgenomen in de vergadering, waarin ook werd besloten tot verbetering van het wapen (24 april 1980): een vlag waarvan de hoogte en de lengte zich verhouden als 2:3, bestaande uit twee banen van blauw en geel, lengte verhouding

1:2, op het midden van de blauwe baan een 6-puntige gele ster, op de gele baan drie rode horens. Verzuimd werd de grootte van de horens aan te geven. Het eerste exemplaar werd op 5 mei 1980 door de burgemeester onthuld.

Deze vlag kan door de gemeenteraad als dorpsvlag worden ingesteld. Een meer correcte omschrijving daarvan luidt: *twee banen van blauw en geel in een lengteverhouding van 1:2, met op het midden van de blauwe baan een gele zespuntige ster en op de gele baan drie rode horens met elk een hoogte van 3/8 van de vlaghoogte, staande twee boven een.*

LEENDE

Ook Leende kende een gemeentebanier uit 1935. Die was nog in 1970 als gemeentevlag in gebruik, maar zou in 1973 al tot op de draad versleten zijn geweest.

Het gemeentelijke dossier inzake wapen en vlag is bij de herindeling 'zoekgeraakt', waardoor niet bekend is welke pogingen tot instellen van een vlag werden ondernomen. Bekend is slechts dat op initiatief van de burgemeester in het kader van het 500-jarig bestaan van de toren van de kerk van Leende (1974) het college van Burgemeester en wethouders aan de Hoge Raad van Adel om advies vroeg. De Hoge Raad adviseerde een blauwe vlag met drie gele horens, ook al waren hem de juiste wapenkleuren bekend; men hield strak vast aan de relatie die tussen wapen en vlag moest bestaan (alsof dat een reden is om een vlag in de onjuiste kleuren vast te stellen, vgl. Heeze). Er werd in het antwoord echter opgemerkt dat het wapen eerst zou moeten worden verbeterd waarna de vlag geel kon worden met drie rode horens.

Burgemeester en wethouders negeerden de opmerking van de Hoge Raad en stelden de gemeenteraad laatstgenoemde vlag voor.

De gemeenteraad besloot op 8 februari 1974 een gemeentevlag vast te stellen *zijnde rechthoekig in geel met twee rode hoorns boven elkaar aan de broekzijde en daarnaast ter halver hoogte een rode hoorn*. Bij dat besluit was als toelichting opgenomen dat (1) hoogte en lengte zich verhouden als 2:3; (2) de kleur van de vlag goudgeel was; (3) de horens effen rood moesten zijn, waarvan de twee aan de broekzijde waren te plaatsen in de diagonaallijn, halverwege het midden en naast deze de ene horen te plaatsen in het midden van de vlag; (4) de horens 1/10 moesten zijn van zowel de horizontale als verticale maat van de vlag.

Een omschrijving die een dergelijke uitvoerige toelichting vergt, kan natuurlijk niet goed zijn. Ook de kleur goudgeel voor een vlag deugt niet; de horens zijn duidelijk te klein ten opzichte van het gehele doek (vgl. Heeze).

Een juiste omschrijving ware geweest: *'geel met drie rode horens, elk met een hoogte van 1/6 vlaghoogte; twee horens geplaatst op 1/4 vlaglengte, op de (denkbeeldige) vlagdiagonalen en de derde horen op het midden van de vlag.'*

Bij instelling van een dorpsvlag voor Leende ware bovengenoemde vlag stilistisch aan te passen aan de overige vlaggen. De omschrijving daarvan luidt dan: *geel, met drie rode horens ter hoogte van 3/8 van de vlaghoogte; twee horens geplaatst op 1/5 van de vlaglengte en de derde op het midden van de vlag.*

VOORSTELLEN

Voor de **criteria** inzake samenstelling van wapens en vlaggen en de **procedures** inzake de vaststelling daarvan wordt verwezen naar de in uw bezit zijnde circulaires.

Voorstellen voor een wapen

Met de keuze voor de naam Heeze-Leende voor de nieuwe gemeente is een duidelijke voorkeur tot uiting gekomen voor de historie van het grondgebied van de nieuwe gemeente. Het gemeentewapen is een geschikt instrument om die band met het verleden visueel tot uitdrukking te brengen en vast te leggen voor de komende generaties. Ook vormt het wapen een belangrijk middel ter representatie, bijvoorbeeld in briefhoofden, op gevels van gebouwen, dienstwagens, enz.

De wapens van de beide voormalige gemeenten Heeze en Leende zijn historisch en wapenkundig gezien te beschouwen als één en hetzelfde kenteken, dat een uniek ensemble vormt. Het nieuwe gemeentewapen zou dan ook moeten bestaan uit de voorstelling, zoals die al tenminste zes eeuwen met de plaatsen Heeze en Leende verbonden is geweest: een eik, het Van Horne-wapen en de zespuntige ster. De historische kleuren van genoemd wapen zijn tenminste sinds 1345 bekend en komen ook voor in het Heezer gemeentewapen van 1980. Boom en ster kunnen de kleuren krijgen zoals die in het gemeentewapen van Leende uit 1817 en het gemeentewapen van Heeze uit 1980.

De eik is niet alleen te zien als een kenteken dat al sinds de Middeleeuwen in de plaatselijke zegels voorkomt, maar kan ook staan voor de eikenbossen, die niet alleen in Heeze en Leende, maar ook in Sterksel voorkwamen.

Doordat Sterksel in het verleden nooit een eigen kenteken heeft gevoerd, ligt het in feite *niet* voor de hand voor deze kern een plaats in te ruimen in het gemeentewapen. Om de hiervoor genoemde reden zou de *eik* tevens het symbool voor Sterksel in het nieuwe wapen kunnen zijn.

De omschrijving van het wapen wordt:

in goud drie horens van keel, beslagen van zilver. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven een hellende zespuntige ster van goud is geplaatst.

Mocht het gemeentebestuur toch een meer specifiek kenmerk voor Sterksel in het wapen willen plaatsen, dan kan er daarvoor in de visie van de commissie slechts een in aanmerking komen, dat voor de gehele kern staat. Het meest geschikt en tevens het meest eenvoudig is het gebroken rad van Sint-Catharina, de patrones van Sterksel (zie hiervoor p. 6). Daarvan is het gebroken rad het meest kenmerkend en dit zou dan ook in het hart van het schild kunnen worden geplaatst. De traditionele kleur van Sint-Catharina is rood.

De omschrijving van het wapen wordt dan:

in goud drie horens van keel, beslagen van zilver, in het hart vergezeld van een gebroken Sint-Catharinarad van keel. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven een hellende zespuntige ster van goud is geplaatst.

Een andere optie, het wapen van de heer van de heerlijkheid Sterksel in het wapen op te nemen, is om esthetische redenen geen goede. Het wapen van de Abdij van Averbode vertoont immers in groen een zilveren Lam Gods. Een dergelijk kenteken kan vanwege de vormgeving niet in een schildhoofd of -voet worden opgenomen en een doorsnijding van het schild zou voor Sterksel een veel te prominent deel van het wapen opleveren. Daarom moet van deze representatie worden afgezien.

Ten aanzien van de vormgeving dient nog te worden opgemerkt dat

1. stilistisch gezien de vormgeving van het Heezer wapen uit 1980 beter is dan de compositie van Leende uit 1817, die wat gedateerd is;

2. de voorkeur van de commissie uitgaat naar horens, die slechts zijn beslagen van zilver, zoals het wapen van de oorspronkelijke Van Hornes volgens de middeleeuwse wapenboeken. Daar zijn deze soms geopend en gemond van sinopel (groen), niet van zilver;
3. de vorm van het wapenschild niet relevant en afhankelijk is van persoonlijke voorkeur. De drie wapentekenaars, die thans voor de Hoge Raad van Adel werken, zouden dus drie verschillende schildvormen kunnen tekenen voor hetzelfde wapen.

Voorstel voor een vlag

Evenals wapens kunnen ook vlaggen de gemeenschapszin in de onderdelen van de gemeente versterken en door het onderstrepen van het eigene bijdragen aan het karakter van het geheel. Kleuren van en kentekens op vlagontwerpen kunnen worden ontleend aan de voorgestelde wapens. Bij de toepassing dient echter veelal het aantal symbolen te worden teruggebracht om tot een eenvoudige, goed herkenbare vlag te komen.

De kleuren en de kentekens van de vlaggen van de vroegere gemeenten Heeze en Leende kunnen gemakkelijk worden gecombineerd tot één dundoek dat de nieuwe gemeente vertegenwoordigt.

Het gemeenschappelijke deel van de vlaggen van Heeze en Leende is geel met drie rode horens. Die voorstelling is voor de inwoners van beide voormalige gemeenten bekend. Deze zou dan ook het uitgangspunt voor de nieuwe vlag moeten zijn. Om esthetische redenen zou het de voorkeur verdienen de grootte van de horens uit de vlag van Heeze toe te passen. Toevoeging van een eventuele symbool voor Sterksel in de vlag is af te raden; dit zou de vlag onnodig ingewikkeld maken. Een extra baan in de vorm van een groene broeking kan hier voor Sterksel een oplossing bieden.

De omschrijving wordt dan:

twee banen van groen en geel in een lengteverhouding van 1:2, met op de gele baan drie rode horens met elk een hoogte van 3/8 van de vlaghoogte, geplaatst twee boven een.

Dorpswapens

Alhoewel bij raadsbesluit de wapens van de voormalige gemeenten als dorpswapens kunnen worden ingesteld, geeft de commissie toch de voorkeur aan een correctie ten aanzien van het wapen van Leende, zoals dat hiervoor op p. 5 is aangegeven. Voor Sterksel kan een wapen worden ingesteld als op p. 6 is omschreven.

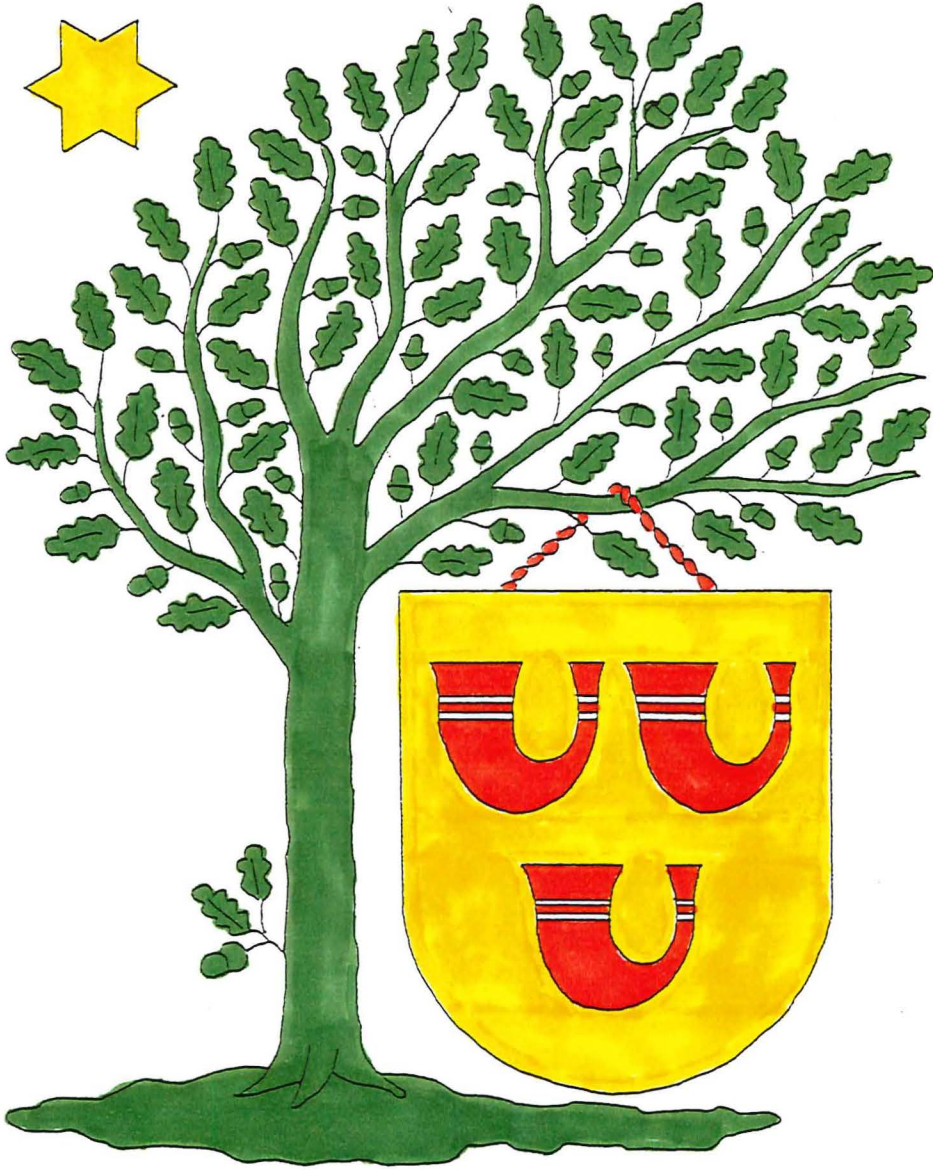
Dorpsvlaggen

Bij de toepassing van symbolen uit de dorpswapens kunnen deze worden gereduceerd om tot een eenvoudige, goed herkenbare vlag te komen.

Mocht het gemeentebestuur instelling van dorpsvlaggen overwegen, dan zouden de vlaggen van de voormalige gemeenten Heeze en Leende als dorpsvlag kunnen worden ingesteld. Daarbij geeft de commissie de voorkeur aan een stilistische aanpassing van de vlaggen van Heeze en Leende aan de voorgestelde gemeentevlag en voor Sterksel stelt de commissie een vlag voor, die nauw aansluit bij deze vlaggen en het voorgestelde dorpswapen: *twee banen van groen en wit in een lengteverhouding van 1:2, met op het midden van de witte baan een rood gebroken Sint-Catharinarad met een hoogte, gelijk aan de halve vlaghoogte.*

HEEZE-LEENDE

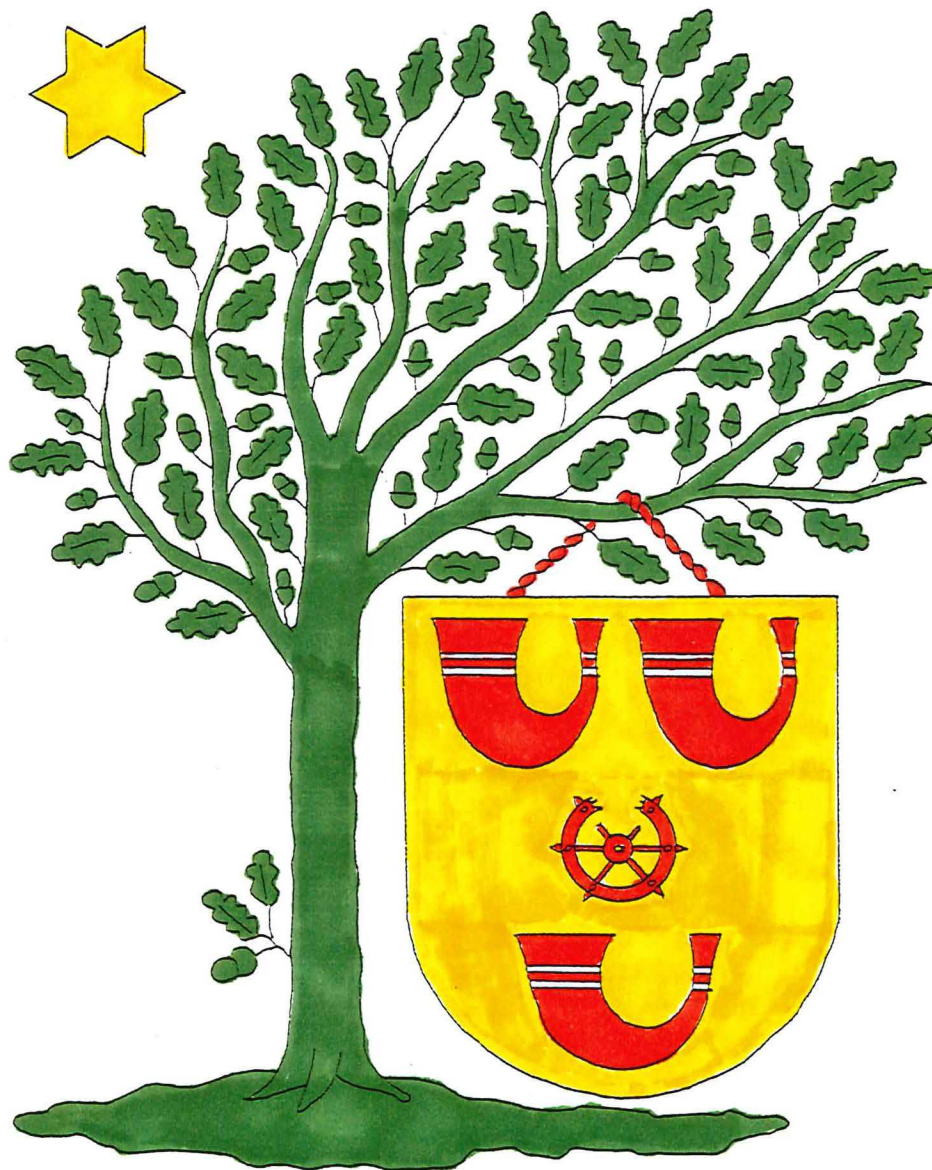
gemeentewapen I

Ontwerp en copyright Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
november 1997

HEEZE-LEENDE

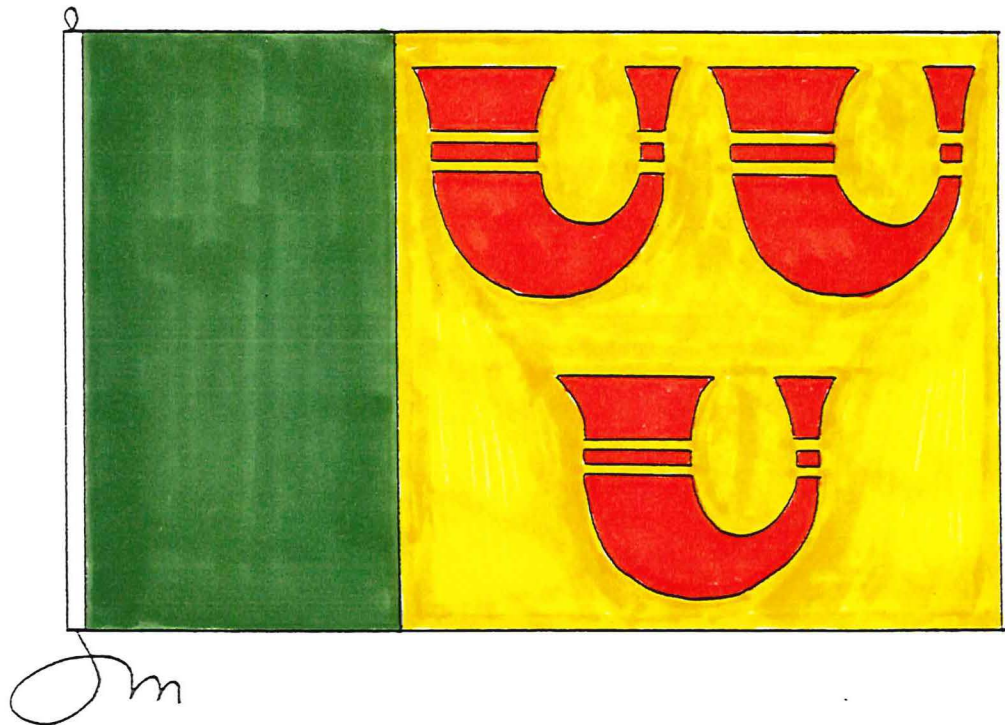
gemeentewapen II

Ontwerp en copyright Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
november 1997

HEEZE-LEENDE

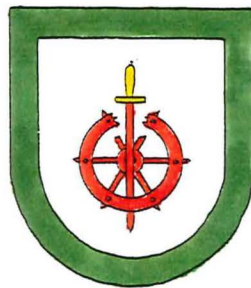
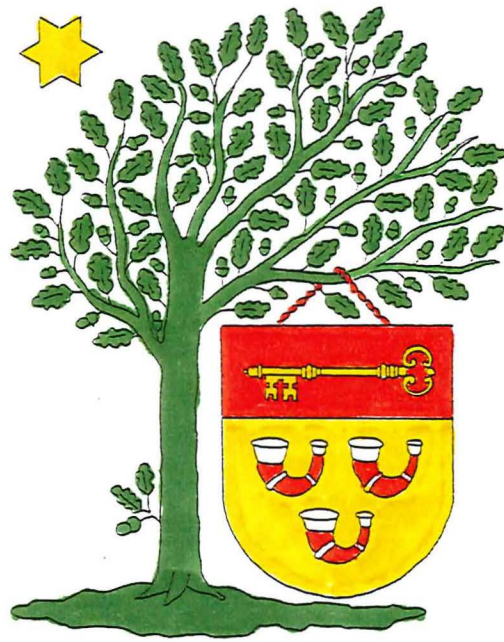
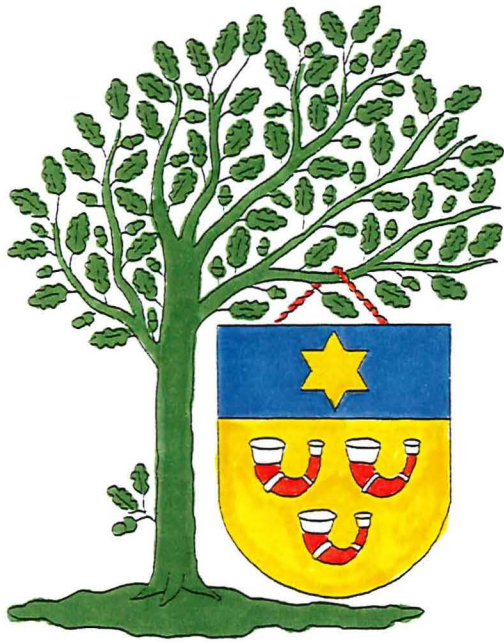
gemeentevlag

Ontwerp en copyright Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
november 1997

HEEZE-LEENDE

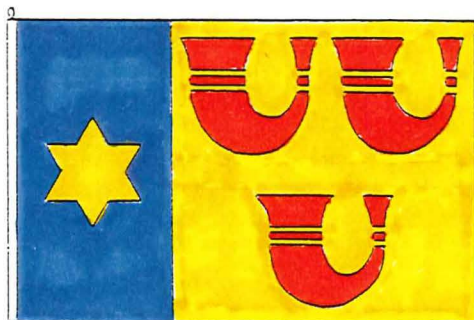
dorpswapens

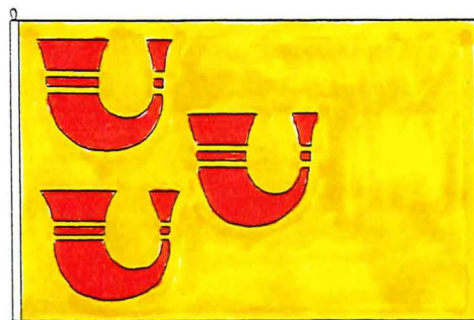
Ontwerp en copyright Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
november 1997

HEEZE-LEENDE

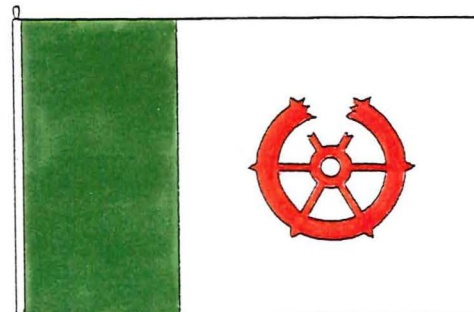
dorpsvlaggen

Jm

Jm

Jm

WIJ **B**EATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

Besluit van 2 juli 1998
no: 98.001844
houdende verlening van een
wapen aan de gemeente Heeze-Leende.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse
Zaken van 22 juni 1998, no. BK98/1803, directoraat-
generaal Openbaar Bestuur, afdeling Kabinetszaken.

Gelezen het verzoek van burgemeester en wethouders van
Heeze-Leende van 1 april 1998, kenmerk BMO, tot
verlening van een wapen aan deze gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van
24 december 1814, nr. 32, en het Koninklijk besluit van
23 april 1919, Stb. 181;

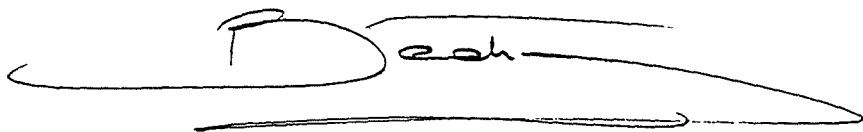
Gezien het advies van de Hoge Raad van Adel;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

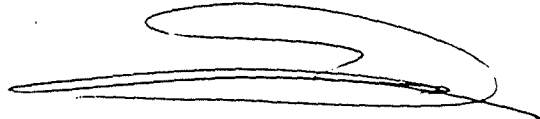
Aan de gemeente Heeze-Leende een wapen te verlenen,
waarvan de beschrijving luidt als volgt:
"In goud drie hoorns van keel, beslagen van zilver. Het
schild hangende aan een snoer van keel in een ter
rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel,
waarboven rechts een hellende ster van goud."

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de
uitvoering van dit besluit.

's-Gravenhage, 2 juli 1998

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

gemeente

HEEZE-LEENDE

NB

KB 2 juli 1998,
nr. 98.001844

In goud drie hoorns van keel, beslagen van
zilver. Het schild hangende aan een snoer van
keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste
eik van sinopel, waarboven rechts een hellende
ster van goud.

Diploma
21 augustus 1998

f 775,-

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de stichting Brabants Heem

secretariaat:
Purmerstraat 14
5628 HE Eindhoven
tel. 040-242 30 23

Burgemeester en wethouders van Heeze-Leende
Postbus 10.000
5590 GA Heeze

uw kenmerk: -
ons kenmerk: Ehv/He-Le/02
datum: 27 juli 1998
onderwerp: wapen en vlag

Geacht college

Bij schrijven van 24 november 1997 zonden wij u ons advies voor een wapen en vlag voor uw gemeente, waarin wij tevens verzochten om toezending van kopieën van alle relevante stukken die tot de besluitvorming daarvan zouden bijgedragen.

Inmiddels is bij koninklijk besluit van 2 juli 1998 de besluitvorming rond het wapen voltooid. Het wapendiploma zult u inmiddels hebben ontvangen danwel binnen afzienbare tijd ontvangen, zoals de tekenaar mij heeft verzekerd.

Graag ontvangen wij ten behoeve van ons dossier alsmede ter voorbereiding van een publicatie over uw gemeentewapen en -vlag in onze periodiek *Van Schild en Vaan* kopieën van alle stukken die tot de verwezenlijking daarvan hebben bijgedragen (correspondentie, adviezen, verslagen, voorstellen, besluiten en een kleurenfoto van het wapendiploma). Een exemplaar van de nieuwe gemeentevlag zien wij eveneens met belangstelling tegemoet.

Uw reactie afwachtend.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris

N L C XVI (2000)
(No 3-5)

163

164

OVERHEIDSSHERALDIEK

Wapen voor de nieuwe gemeente Heeze-Leende

De gemeenten Heeze en Leende zijn per 1 januari 1997 samengevoegd en vormen met de kern Sterksel, afkomstig van de voormalige gemeente Maarheeze, de nieuwe gemeente Heeze-Leende.

Het gebied van de voormalige gemeenten Heeze en Leende was tot 1795 onderdeel van de gelijknamige vrije grondheerlijkheid, waartoe ook het grondgebied van de latere gemeente Zesgehuchten behoorde, was gelegen in het Kwartier van Peelland en werd in de 17de en 18de eeuw een baronie genoemd. Alle drie gemeenten waren bij Keizerlijk Decreet van 10 mei 1810 ontstaan door opsplitsing van het grondgebied van de schepenbank van Heeze-Leende. Het grondgebied van de kern Sterksel maakte deel uit van de voormalige gelijknamige heerlijkheid, gelegen in het Kwartier van Peelland. Bij genoemd Keizerlijk Decreet werd het dorp samengevoegd met Soerendonk tot de gemeente Soerendonk en Sterksel, welke gemeente in 1821 met de toenmalige gemeente Gastel samensmolt tot de nieuwe gemeente Soerendonk, die per 1 januari 1925 opging in de nieuwe gemeente Maarheeze.

Nadat circa 1280 de oorspronkelijke heren waren uitgestorven kwam de heerlijkheid Heeze-Leende aan de *Van Horne's*. *Willem van Horne* droeg de heerlijkheid in 1334 op aan de hertog van Brabant en kreeg die in leen terug. *Willem's* oudste zoon voerde als wapen (1345): in goud drie horens van keel, beslagen van zilver. De *Van Horne's* bleven met enkele onderbrekingen heer van deze vrije grondheerlijkheid tot 1605. Schepenen van Heeze-Leende zijn al bekend uit 1294, hun schependomszegel uit 1364. De oudst bekende afdruk dateert van 1460, doch is duidelijk 14de-eeuws. Gezien de voorstelling moet het stempel uit de periode kort vóór 1345 dan wel uit de jaren 1357-1364 dateren. In de 16de eeuw werd een bijna identiek zegelstempel gesneden, dat zeker tot het midden van de 18de eeuw in gebruik bleef. Beide genoemde zegeltypen vertonen binnen het randschrift een eik, waaraan ter linkerzijde een wapenschild hangt met drie onbeslagen horens; boven de boom is een zespuntige ster geplaatst. Vóór 1788 werd een nieuw zegelstempel gesneden dat binnen het randschrift de voorstelling laat zien uit het vorige zegel: boom, schild [met onbeslagen horens] en ster, tegen een achtergrond van cartoucheversieringen. In de 17de-eeuwse wapens van de heren van Heeze-Leende is een hartschild geplaatst, waarin eveneens laatst omschreven voorstelling is te zien. Hieruit blijkt dat die heren de hele symboliek van het schependomszegel als heerlijkheidswapen zagen¹.

Uit 1815 is slechts bekend dat zowel de burgemeester van Heeze als die van Leende een afdruk van het zegel [welk?] hebben ingezonden. Bij diploma van 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel als wapen voor Heeze: "Zijnde van lazuur beladen met een boom van goud aan wiens takken is hangende een schildje, eveneens van goud, waarop drie hoorns van lazuur, en chef een ster van goud" en voor Leende: "Zijnde van lazuur beladen met drie hoorns van goud, staande twee en een, het schild ter rechterzijde vergezeld van een boom van synople, waarboven een ster van goud". Op beide wapens werden de kleuren van het Rijkswapen toegepast. Op het diploma van Leende was de boomstam in feite van natuurlijke kleur; alleen de grasgrond en de kruiden waren groen, de stam en de takken bruin.

Het wapen van Leende bleef in gebruik tot de opheffing van de gemeente. In Heeze werd tussen 1975 en 1980 fel gediscussieerd over

het gemeentewapen. Een en ander resulteerde in een wapen, dat redelijk met een van de ontwerpen van K. van Berendonk [Santpoort] overeenstemde. Bij Koninklijk Besluit van 26 juli 1980, nr. 25 werd als wapen verleend: In goud drie hoorns van keel, beslagen, geopend en gemond van zilver; in een schildhoofd van azuur een ster van goud. Het schild is hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eikenboom van sinopel. De boom kreeg hiermee de functie van schildhouder terug, die hij eeuwenlang had gehad. Dat in 1980 voor een eik werd gekozen, is puur toeval. De plaatsing van de ster in het schildhoofd was voor de 'hoofdplaats' van de voormalige hoge heerlijkheid een minder fraaie oplossing en gaf dit kenteken meer betekenis dan het verdiende.

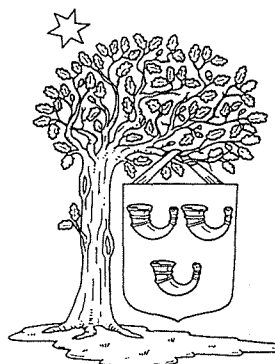
De heerlijkheid Sterksel was aanvankelijk een lage grondheerlijkheid. De heer van Heeze schonk die heerlijkheid eind 12de eeuw aan de abdi van Averbode, waarvan de abten als tijdelijke heren optraden. Vanaf het midden van de 17de eeuw was het een vrije hoge heerlijkheid van die abdi [wapen: "in sinopel een lam Gods van zilver"]. In 1798 werd de heerlijkheid verkocht. Een gemeenschappelijk zegel van de schepenen is niet bekend. Sinds 1619 vormt echter een wapenstein naast de ingang van de kapel/kerk een kenteken dat onmiskenbaar met Sterksel is verbonden. Het toont het wapen van abt *Matthias Valentijns* (1591-1635): "in goud een keper van azuur, beladen met een bel [klokje] van zilver, boven vergezeld van twee gestengelde en gebladerde bloemen en onder van een hart, alles van keel"⁵.

De Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde (N.C.W.V.) stelde in haar rapport van september 1996 voor het wapen uit 1980 voor de toenmalige gemeente Heeze te handhaven, voor Leende te kiezen voor een soortgelijk wapen, met als breuk de sleutel van de plaatselijke patroon Sint-Peter, en voor Sterksel een dorpswapen vast te stellen, gelijk aan dat van genoemde abt *Valentijns*. Op genoemd rapport werd niet gereageerd.

Na daartoe door Burgemeester en wethouders verzocht te zijn, bracht de N.C.W.V. in november 1997 advies uit inzake wapen en vlag. Zij stelde voor het historische wapen, dat al meer dan zes eeuwen met Heeze-Leende was verbonden, in ere te herstellen. De eik kon daarbij worden gezien niet alleen als kenteken dat al sinds de Middeleeuwen in plaatselijke zegels voorkwam, maar ook als staande voor de eikenbossen van zowel Heeze-Leende als van Sterksel. De omschrijving zou dan worden: "in goud drie horens van keel, beslagen van zilver. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven een hellende zespuntige ster van goud is geplaatst". Indien het gemeentebestuur toch Sterksel zou willen vertegenwoordigen in het wapen, zou dit naar de mening van de commissie mogelijk zijn door in het hart van het wapenschild een rood gebroken rad te plaatsen, het meest kenmerkende attribuut van de patrones van Sterksel. De Hoge Raad van Adel werd op 19 januari 1998 om advies gevraagd. Dit adviescollege kon instemmen met het voorstel en wees daarbij op de mogelijkheid van een gespleten bladerdak, zoals

op het oude zegel, waartussen de ster was geplaatst. Genoemde Raad was geen voorstander van opname van een kenmerk voor Sterksel omdat dit afbreuk zou doen aan het historische karakter van het wapen; daarbij had Sterksel nooit een wapen gekend.

De gemeenteraad stelde op 23 maart 1998 het wapen vast. Bij Koninklijk Besluit van 2 juli 1998, nr. 98.001844 werd als wapen verleend: In goud drie hoorns van keel, beslagen van zilver. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde

1. Jan Melssen, 'Het wapen van de heerlijkheid Heeze-Leende', Van Schild en Vaan 4 (1997), p. 43-452.

Heese
leende

ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven rechts een hellende ster van goud. Met de nadere plaatsbepaling van de ster kan de N.C.W.V. het eens zijn, het wederom weglaten van 'zespuntige' bij de ster echter niet. De Hoge Raad van Adel kan wel zeggen dat in de Nederlandse heraldiek sterren normaal gesproken zespuntig zijn, maar er staat nergens geschreven dat dit college bepaalt wat in de Nederlandse wapenkunde normaal is². Op 1 oktober 1998 werden onder grote belangstelling wapen en vlag aan genodigden en bevolking gepresenteerd.

Jan MELSEN

BOEKBESPREKING

J.G.F.M.G. baron van Hövell tot Westert
Hövel. Genealogie van
geslacht. Alphen aan den
6. f 85,- exclusief f 15,- verzendkosten
Drs. C.A.M. Gietman, Troelstrastraat 6
door overmaking op postbanknummer
Hövell tot Westerflier - Wiering te Roer

at redelijk
| overeen-
als wapen
n gemond
Het schild
jde ervan
de functie
1980 voor
ster in het
lige hoge
ken meer

e grond-
eind 12de
ijke heren
vrije hoge
Gods van
chappelijk
echter een
teke lat
en van abt
ir, beladen
estengelde

egenkunde
het wapen
ven, voor
de sleutel
orpswapen
genoemd

ijn, bracht
n vlag. Zij
uwen met
on daarbij
leeuwen in
voor de
nschrijving
zilver. Het
rijde ervan
ge ster van
zou willen
ng van de
d een rood
ut van de
nuari 1998
et voorstel
rdak, zoals
sen de ster
Raad was
ne van een
omdat dit
historische
jaarbij had
kend.
de op 23
vast. Bij
li 1998, nr.
erleend: In
l. beslagen

- 17 SARE. RA Heeze, inv.nr. 1679, fol. 42, 25 april 1783.
- 18 Kasteelarchief Heeze te Heeze, inv.nr. C75.
- 19 SARE. AA Heeze, inv.nr. 30, fol. 84v, 30 januari 1799.
- 20 SARE. AA Heeze, inv.nr. 30, fol. 86v, 30 januari 1799.
- 21 Kasteelarchief Heeze te Heeze, inv.nr. D 14-1, 25 januari 1799.
- 22 SARE. AA Zesgehuchten, inv.nr. 1.
- 23 Zie noot 22.
- 24 SARE. AA Heeze, inv.nr. 1166.
- 25 RANB. Archief van het Departementaal Bestuur van Brabant (1801-1810), inv.nr. 246, 446.
- 26 SARE. AA Leende, inv.nr. 145, 146.
- 27 SARE. AA Heeze, inv.nr. 442, 445.
- 28 SARE. AA Leende, inv.nr. 1924.
- 29 SARE. AA Leende, inv.nr. 510.
- 30 SARE. AA Zesgehuchten, inv.nr. 2, fol. 27v, 27 september 1837.
- 31 SARE. AA Heeze, inv.nr. 1450.

De gegevens over de ijkmeester-generaal zijn gedeeltelijk afkomstig uit: K.M.C. Zevenboom, *Het ijkwezen onder de Republiek der Verenigde Nederlanden*, (onuitgegeven verhandeling), Rijksmuseum voor Geschiedenis der Natuurwetenschappen, Rotterdam, 1952.

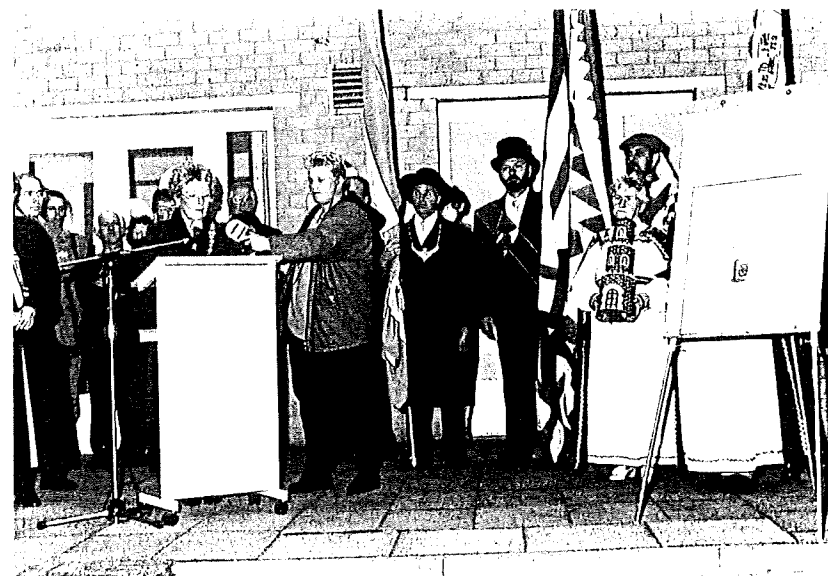
Met dank aan de heren C. Smit te Heeze en drs. J. Coenen te Maasbracht.

EEN WAPEN EN VLAG VOOR DE GEMEENTE HEEZE-LEENDE

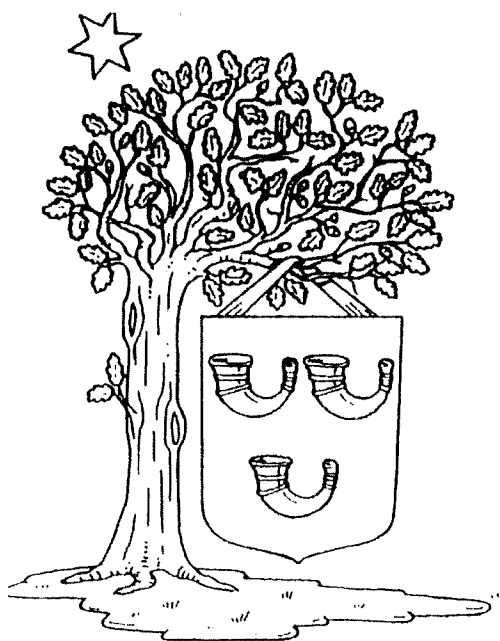
door J.J.F. de Waal

Op 1 oktober 1998 zijn het nieuwe wapen en de nieuwe vlag van de gemeente Heeze-Leende voor het eerst officieel getoond.

De onthulling van de oorkonde met het wapen vond plaats in de raadzaal van het gemeentekantoor in Leende. De plechtigheid begon om 18.30 uur. Tijdens de bijeenkomst van gemeenteraad en genodigden, waaronder vertegenwoordigers van het verenigingsleven in de gemeente, ging de burgemeester met een toespraak in op de geschiedenis, de totstandkoming en de betekenis van het wapen en de vlag. Daarna onthulde ze het ingelijste wapendiploma.

De burgemeester van Heeze-Leende tijdens haar toespraak op het Meentplein kort vóór het hijsen van de nieuwe vlag (Foto: Peter Rutten, Leende).

Tekening van het nieuwe gemeentewapen van Heeze-Leende.

ma en toonde ze de vlag. Vervolgens begaven de aanwezigen zich om 19.00 uur - kort voor het invallen van het duister - en begeleid door leden van gilden en muziekgezelschappen naar het Meentplein bij het gemeentekantoor. Daar werd het onthulde, ingelijste wapendiploma voor iedereen zichtbaar opgesteld. Na een laatste toespraak hees de burgemeester onder tromgeroffel de nieuwe vlag, ook ten aanschouwe van het belangstellende, op de plechtigheid afgekomen publiek.

Enkele schutters van het gilde Sint-Jacob en Sint-Anna uit Leende losten saluutschoten. Vendeliers van het gilde Sint-Joris en het gilde Sint-Agatha, beide uit Heeze, en vendeliers van het gilde Sint-Jan Baptista en het gilde Sint-Catharina en Barbara, beide uit Leende, brachten een vendelholde. Fanfare Sint-Nicasius uit Heeze, Koninklijke Fanfare Philharmonie uit Leende en Muziekvereniging De Heerlijkheid uit Sterksel verzorgden tot besluit het muzikale gedeelte van de plechtigheid door het spelen van het vaderlandse volkslied en van enkele andere muziekstukken.

Omschrijving van wapen en vlag

Ten gevolge van een herindeling zijn op 1 januari 1997 de dorpen Heeze, Leende en Sterksel samengevoegd tot de nieuwe gemeente Heeze-Leende. Hierdoor ontstond de behoefte aan een nieuw wapen en een nieuwe vlag. De

gemeenteraad van Heeze-Leende heeft wapen en vlag vastgesteld op 23 maart 1998. Toen is ook de omschrijving bepaald. Die luidt voor het gemeentewapen als volgt:

"In goud drie hoorns van keel, beslagen van zilver. Het schild hangende aan een snoer van keel in een ter rechterzijde ervan geplaatste eik van sinopel, waarboven rechts een hellende ster van goud."

N.B.: Keel (rood) en sinopel (groen) zijn twee heraldieke kleuren.

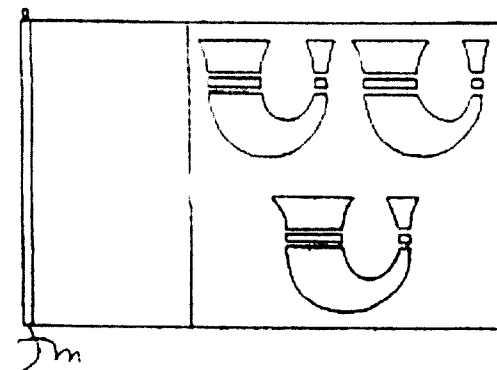
De omschrijving van de gemeentevlag luidt:

"Twee banen van groen en geel in een lengteverhouding van 1 : 2, met op de gele baan drie rode hoorns met elk een hoogte van 3/8 van de vlaghoogte, geplaatst twee boven een."

De elementen

Het wapendiploma is op 2 juli 1998 bevestigd door de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage.

Het valt onmiddellijk op dat het nieuwe gemeentewapen sterk overeenkomt met de wapens van de drie voormalige gemeenten Heeze, Leende en Zesgehuchten. Deze gemeenten voerden alle drie in hun wapen een boom en een schild met drie hoorns. Heeze en Leende vertoonden bovendien een zespuntige ster, Zesgehuchten twee zespuntige sterren. Het gemeentewapen van Heeze werd op 16 juli 1817 bevestigd en eenmaal herzien/gemoderniseerd (bij KB van 26 juli 1980, nr. 25). Het wapen van Leende bleef tot aan de opheffing van deze gemeente na de bevestiging of verlening van 16 juli 1817 ongewijzigd. Het gemeentewapen van Zesgehuchten, bevestigd of ver-

Tekening van de nieuwe gemeentevlag van Heeze-Leende.

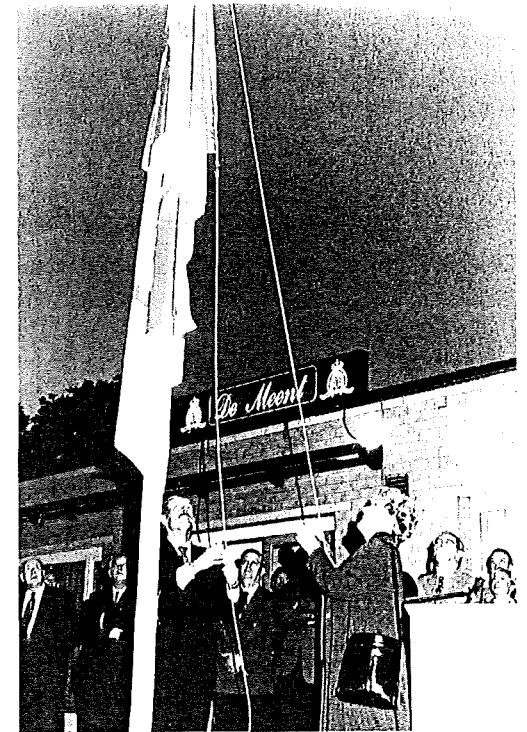

Dit nagetekende zegel van de schepenbank Heeze, Leende en Zesgehuchten is van de hand van August Sassen (1853-1913), voormalig gemeentearchivaris van Helmond, tevens notaris aldaar. De tekening staat in het door August Sassen zelf uitgegeven 'Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis, Taal en Letterkunde', nr. 2, 15 oktober 1883, blz. 9-10.

leend op 16 juli 1817, verloor zijn functie door de samenvoeging op 1 mei 1921 van de gemeente Zesgehuchten met de gemeente Geldrop.

Het nieuwe gemeentewapen van Heeze-Leende is afgeleid van het oude zegel van de voormalige schepenbank Heeze, Leende en Zesgehuchten, het zogenaamde schependomszegel. De schepenbank oefende tot 1810 het bestuur en de rechtspraak (eigenlijk tot 1798) binnen de heerlijkheid uit en bezegelde dus de officiële stukken met het schependomszegel. Het nieuwe gemeentewapen is historisch en heraldisch verantwoord en waarborgt bovendien de continuïteit omdat de inwoners aan de elementen van het wapen gewend zijn.

De burgemeester van Heeze-Leende (rechts) hijst voor de eerste keer de nieuwe gemeentevlag. De vlag weigerde zich echter te ontplooien door gebrek aan wind (Foto: Peter Rutten, Leende)

De betekenis van de elementen van het al uit de vijftiende eeuw bekende schependomszegel kan als volgt worden weergegeven:

- Boom* De boom wordt veelal beschouwd als oorspronkelijk symbool van de plaatselijke autonomie. De afgebeelde boom is een eik, zoals dat ook het geval was in het herziene gemeentewapen van Heeze uit 1980. Eikenbomen, -takken of -struiken komen in de heraldiek - op Brabantse zegels en wapens althans - meer voor dan andere soorten bomen, takken of struiken.
- Schild* Het schild met drie hoorns (jachthoorns) is het schild van het huis Horne. Leden van het huis of geslacht Horne waren lange tijd bezitters van de heerlijkheid Heeze, Leende en Zesgehuchten. Er bestaan diverse zegels van andere plaatsen of gebieden waarin een boom, of een schild in verbinding met een boom, voorkomen.
- Ster* De ster is een toegevoegd element, dat in dit gemeentewapen of in het zegel het familiewapen van het huis Horne dient te 'breken' (breken in heraldische zin betekent: een stamwapen veranderen door wijziging in de kleuren of in de figuren; hier in de figuren).

Het schildje van het huis Horne met de drie hoorns hangt in het nieuwe wapen aan een tak van de boom, zoals dat ook in het oude zegel van de schepenbank en in de voormalige gemeentewapens van Heeze en Zesgehuchten het geval was. Dit is een op meerdere oude zegels en wapens van andere plaatsen of gebieden voorkomende figuur (bijvoorbeeld het gemeentewapen van Waalwijk). In het gemeentewapen van Leende hing het Horne-schild niet aan een tak, maar stond het prominent op de voorgrond.

De ster is in het nieuwe gemeentewapen van Heeze-Leende boven de boom geplaatst, wat overeenkomt met de situatie van het oude schependomszegel. In het herziene gemeentewapen van Heeze uit 1980 stond de ster erg nadrukkelijk in het schildhoofd (boven de drie hoorns). De ster in het oude wapen van Heeze was van goud, die van Leende daarentegen van zilver.

De kleuren

Het schild van het nieuwe gemeentewapen is in goud, zoals het vroegere schild van het gemeentewapen van Heeze. Het schild van het gemeentewapen van Leende was van lazuur (blauw). De kleuren van de hoorns op het schild (keel, beslagen van zilver) zijn gelijk aan die van het herziene gemeentewapen van Heeze uit 1980; de hoorns van het gemeentewapen van Leende waren van goud, die van het gemeentewapen van Heeze vóór 1980 van lazuur (blauw).

De kleuren rood en zilver van de hoorns verdienden de voorkeur, omdat de kleuren van het huis Horne van oudsher rood en zilver zijn (vergelijk ook het gemeentewapen van Eindhoven, hoewel het daar om de kleuren van de jongere tak Cranendonk van het huis Horne gaat).

De kleuren blauw en goud zijn de zogenaamde rijkskleuren. In opdracht van koning Willem I hebben tussen 1815 en 1825 de tekenaars van de Hoge Raad van Adel namelijk deze kleuren aan veel wapens in ons land gegeven. Wapens met in hoofdzaak deze rijkskleuren (blauw en goud) maken nog steeds het belangrijkste aantal uit. Dit heeft belangrijke (negatieve) consequenties voor de herkenbaarheid van de wapens (alles lijkt op elkaar).

De nieuwe gemeentevlag van Heeze-Leende lijkt op de vlag van de voormalige gemeente Heeze - zonder de ster - vastgesteld bij raadsbesluit van 24 a-

pril 1980, en op die van Leende, vastgesteld bij raadsbesluit van 8 februari 1974.

Sterksel heeft tot omstreeks het jaar 1197 eveneens deel uitgemaakt van de heerlijkheid Heeze, zoals de heerlijkheid Heeze, Leende en Zesgehuchten oorspronkelijk genoemd werd. Omdat van Sterksel een herkenningsteken in het gemeentewapen ontbreekt, verwijst de groene baan in de nieuwe vlag naar dit natuurrijke kleinste dorp van de op 1 januari 1997 ontstane gemeente Heeze-Leende.

De presentatie van het nieuwe gemeentewapen en de nieuwe gemeentevlag van Heeze-Leende werd opgeluisterd door leden van de gilden en muziekgezelschappen. Hier de stoet op weg van het gemeentekantoor in Leende naar het Meentplein. (Foto: Peter Rutten, Leende)